

Tüm etkin güçlerin (devlet, sendikalar, işadamları vs.), ekonomide yaranların kişisel beklentileri ve ulusal çıkar üzerindeki etkisini somut olarak hissedebilecekleri bir biçimde katımlarıyla hem devlet kesimi hem özel kesim için tutarlı bir sanayi politikası belirlenecektir.

6) **TİCARET:** Hükümet, her Nikaragualı için doğal kaynaklarımızın elverdiği en yüksek yaşam standardını güvence altına almak amacıyla fiyatları düzenleyerek, halkın temel gereksinimlerinin tüm çağ gereği ticaret biçimlerini ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle, en iyi ailem satım koşullarını elde etmeyi, uluslararası pazarlarda fiyat spekülasyonuna maruz kalan ulusal mal üreticileri için fiyatları güvence altına almayı amaçlayan bir yapı oluşturulacak, iç ve dış ticareti düzenlemekle görevlendirilecektir.

7) **TARIM:** Latifundia'ların oluşmasına son vermek ve topraksız ya da bir aileyi beslemeye yetersiz toprağa sahip tüm köylülerin katılacağı bir kooperatifler ve devlet yatırımları programını Somoza Ailesi'nden kamulaştırılan topraklarla kurumsallaştırmak için kapsamlı bir Tarımsal Reform Programı geliştirilecektir. Tarımsal kesimde ağırlık, önde gelen tahılların üretiminde ve ulusun dengeli beslenmesini sürdürmek için gerekli olan ürünlerde olacaktır (meyva, sebze vb).

Hükümet aynı zamanda hasat rekoltelerini yükseltmek için özellikle küçük üreticilere teknik yardım sağlayacak ve ailelerinin gereksinimlerini (eğitim, konut, sağlık, yiyecek vs.) karşılayabilecekleri bir gelir düzeyini güvence altına alacaktır.

8) **CALIŞMA:** İşçilere ve köylülere, dinlenme süreleri ve toplu sendikal etkinliklere ayrılan zaman gözönüne alınarak, her ekonomi kesiminin özel gereksinimlerine uygun olarak bölünmüş 48 saatlik bir iş haftası sağlanacak bir iş Yasası belirlenecektir. Herkese iş güvencesiyle, işsizliğe ve gizli işsizliğe son verilecektir. «Kara listeler» kaldırılacak ve tüm işçiler kişi ve aile gereksinimlerine yetecek ücret alacaklardır. İş uygulamalarında kadınlara yönelik

lik cinsiyet ayırımına son verilecektir. Kadınlar tüm ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel görevlere (eşit işe eşit ücret ilkesi benimsenerek) geniş ölçüde katılacaklardır. Çocuk emeği sömürsüz yasaklanacak ve okula gitme zorunlu olacaktır.

9) **EĞİTİM:** Ülkenin her yanına eğitim götürülecek, tüm öğrencileri, öğretmenleri ve gönüllü işçileri kapsayan etkili bir ulusal plan aracılığıyla cehalele son verecek önlemler hemen uygulamaya konacaktır. Eğitim olanağından yararlanamayan hiçbir bölgenin kalmaması için öğretmen yetiştirme ve okul inşaa programları geliştirilecektir. Üniversite bütçesi, yüksek öğrenime yeteneği olan, ancak elde etme olanaklarından yoksun bulunan kimselerden, daha çok işçi ve köylülerden gelen büyük talebi karşılamak için arttırılacaktır. Eğitim zorunlu olacak ve her Nikaragualı'nın bundan yararlanma hakkı bulunacaktır.

10) **SAĞLIK:** Birlik hükümeti, çok sayıdaki yoksul işçi, köylü ve yerli topluluklara yönelik sağlık ve korunma programları başlatacak, yetersiz beslenme ve açlığın neden olduğu hastalıkların yanısıra günümüzde çocukları mahveden ve geniş halk kesimlerine zarar veren sıtma, mide-barsak iltihabı, verem gibi hastalıkları da yok edecektir. Tıp toplumsal bir nitelik kazanacak, tüm Nikaragualılar ve görevli yabancılardan bundan yararlanma hakkı bulunacaktır. Hükümet, halkın sağlığı üzerindeki ticareti kaldırarak ulusal sosyal güvenlik sisteminde yer almayan doktor ve uzmanların sağlık hizmetlerinin fiyatını düşürecektir. Bu amaçlara erişmek için kırsal kesim sağlık merkezleri, bölgesel ilkyardım hastaneleri ve daha tehlikeli durumların tedavisi için uzmanlaşmış hastaneler kurulacaktır.

11) **KONUT:** Birleşik Halk Hükümeti hem kent hem kırsal bölgelerinde yeni inşaa programlarını hemen üstlenerek, her aileye bir ev güvencesi sağlayacak programlar geliştirecektir. Kira, ne şimdiki gibi çekilmez bir yük, ne de işçilerin gereksinimlerinden kazanç sağlayanların evden çıkarma tehdidi olmayacak bir biçimde düzenlenecektir.

—0000—

UGANDA

Çalkantılar İçinde Tipik Bir Afrika Ülkesi

İdi Amin yönetimi altında iken, çeşitli vesilelerle sık sık gazete ve dergilere konu olan Uganda, yine gündemde. Nisan ayında Amin'i devirdikten sonra yönetimi eline alan yeni kadro, ülkenin çeşitli sorunlarını çözmekte güçlüklerle karşılaşılıyor. Son sekiz yıldır Uganda'da neler olup bittiğini görebilmek için, gelişmeleri aşama aşama inceleyelim.

İDİ AMİN'İN DÜŞÜŞÜ...

11 Nisan 1979 tarihli gazeteler, Tanzanyalı askerlerle sürgündeki Ugandalılardan oluşan birleşik or-

dunun Kampala'yı ele geçirdiği haberini büyük pontolu manşetlerle veriyorlardı. Bu haber, İdi Amin'in baskı rejimi altında geçen sekiz acılı yılı noktıyordu.

1978 yılı ekim ayında sınır anlaşmazlığını bahane ederek Tanzanya'ya saldıran Amin, savaş boyunca hayli zigzaglı bir politika izledi. Kimi zaman arabulucu talep etti, kimi zaman da saldırı tehditleri savurdu. Aslında son aylarda Amin'in ordusunda bazı kıpırdanmalar olmuş, bu kıpırtıların son ikisi ayaklanmaya dönüşmüştü. Savaşın son üç haftasında ise, Amin'in or-

dusu iyiden iyiye çaptan düşmüştü. Durumun ciddiyetini anlayan Amin, Entebbe havalimanını kapattırdı, ve sıkı yönetim ilân etti.

Tanzanya devlet başkanı Julius Nyerere ise, savaşta sınırlı bir amaç güttüklerini vurgulamaya çalışıyor, «Uganda'daki yönetimi değiştirmek Ugandalıların sorunudur. Ben sınır saldırılarına son vermeyi amaçlıyorum.» diyor. Diyordu da, savaşın sonunda tüm Uganda işgal edilverdi. OAU'nun arabuluculuk önerilerini reddeden Nyerere, hiçbir durumda Amin'e ilişkin tavırlarını değiştirmeyeceklerini, Amin'in bir katil, bir yalancı ve bir vahşi olduğunu yineliyordu. Nyerere, Amin düştükten sonra verdiği demette de, «İdi Amin iktidarda kalsaydı, öteki Afrika ülkelerine de saldırıracak, cinayetlerini sürdürecekti.» demiştir.

İdi Amin geçen sonbaharda Tanzanya'ya saldırdığı zaman 21.000 kişilik bir orduya sahipti. Birleşik ordu ise 12.000 Tanzanyalı askerle 10.000 Ugandalı sürgün bulunuyordu. Savaşın sonunda Amin'in ordusundan geriye topu topu 2.000 asker kalmıştı.

Amin'e bir tek Libya'dan yardım geldi: Libya uçaklarının Victoria Gölü yakınlarındaki bazı bölgeleri, Sovyet yapısı TU-22 uçakları ile bombardıman ettiği haber verildi. Libya yetkilileri bu konuda hiçbir açıklama yapmadılar. Yalnız, savaşın başlarında Tanzanya'ya sert notalar veren Libya'nın, Kampala'nın ele geçmesinden önce kuvvetlerini geri çektiği öğrenildi. Kampala'nın işgalini izleyen günlerde Tanzanya Haber Ajansı bir fotoğraf yayınladı: ajansın haberinde fotoğraftaki kişilerin Libyalı subaylar olduğu iddia edilmiştir.

Nyerere yabancı basında yer alan, işgalin öteki Afrika ülkelerine kötü örnek olduğu yolundaki eleştirilere karşı, gerekçe olarak OAU'nun Uganda'yı kınamadığını, Afrika ülkelerinin ortaklaşa bir eyleme geçemeyişlerini öne sürüyordu. Nyerere, Milton Obote'yi işbaşına getirmeyi istediği yolundaki haberler üzerine verdiği bir demette, «Bizim işimiz Obote'yi işbaşına getirmek değil. Sürgündeki Ugandalılar Lüle'yi seçtiler.» demiştir.

Gerçekten, Yusuf Lüle Uganda Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin Yürütme Kurulu başkanlığına seçilmişti. 14 kişilik kabineyi de cephenin önde gelen kişileri oluşturuyordu.

Amin'in düşüşünü halk Kampala caddelerinde dans ederek kutladı. Amin taraftarları öldürüldü, bu arada Nubian, Kakwa, Lugbara ve Madi kabilelerine mensup sivil halk, Langi ve Achoh kabilelerinin intikam alacağından korkarak Kenya ve Sudan'a kaçtı. Birleşik ordu ülkenin kuzey bölgelerine doğru ilerledikçe, binlerce Ugandalının memleketlerini terk ettikleri haberi alınıyordu.

Kampala'da Devlet Araştırma Merkezi'nde yapılan aramalarda Amin dönemine ilişkin dehşet verici bilgiler elde edildi. Kampala düşmeden 100'den fazla tutuklunun gizli polis tarafından öldürüldüğü öğrenildi. Bürolarda Amin dönemine ilişkin gizli belgeler, işkence hücrelerinin altında öldürülenlerin ceset artıkları bulundu.

Hasbekader sağ kalkanlardan 30 yaşındaki teknisyen Hüseyin Mayambala şunları anlatıyordu: «Beni ağustos ayında tutukladılar. Amin'e karşı komplo hazırlamakla

suçladılar. Doğruydu bu, ama beni hiçbir zaman koşturamadılar. 2 ay süreyle 2,5 m. yerin altında bir hücrede tutuldum. Hiç ışık ve tuvalet yoktu. Bağlamışlardı beni. Hergün bir patates ve yarım bardak su veriyorlardı. Sorguya çekildikim zaman cırcıplık olarak, dik duran bir şişenin ağzına oturmaya zorlanıyordum. Tırnaklarının arasına toplu iğne batırıyorlardı. Şimdi bu insanları öldürmek, kahve içmeye davet etmek gibi bir şey olur. Benim çektiğim yanarda hiç kalır.»²

Uganda'yı ilk kez Tanzanya, Mozambik, Botswana, Zambia, Etiyopya ve İngiltere tanıdı. Yeni hükümetin tek önemli sorunu tanınmak değildi tabii. Ülkenin perişan ekonomisini kalkındırmak için sabırsızlıkla dış yardım aranmaya başlandı. Hemen komşu Kenya ile başlatılan görüşmeler, kısa sürede yardım sağlanması konusunda bir ilke anlaşması ile sonuçlandı. Yusuf Lüle hemen Washington'a bir heyet gönderdi ve batı yalancı hükümeti için yardım vaadi aldı.

Gündelik hayat bir düzene sokulmaya çalışılırken, ülkenin bazı sınır bölgelerini ellerinde tutan Amin yanlıları sivil halkı katletmeye başladılar. Bu arada Amin sırta kadem basmıştı. Çeşitli söylentiler, Libya'ya gitmiş olması olasılığını güçlendiriyordu. 23 Mayıs 1979 günü bir demec veren Albay Kaddafi, Amin'in Libya ve öteki Arap ülkelerini ziyaret ettikten sonra Uganda'ya gittiğini ve bir karşı darbe hazırladığını açıkladı. Uganda'da kesin durumun Amin'in girişiminden sonra belireceğine inandığını söyleyen Kaddafi, düşük diktatörün bir gerilla savaşı başlatacağını belirtti. Kaddafi Libya'nın Uganda sorunu ile bütünyle ilgilenmediğini, son savaşta Libya birliklerinin ufak bir rol oynadıklarını vurgulamayı da ihmal etmedi.

Bu haberdan dört gün sonra, 27 Mayıs 1979 tarihli gazetelerde yayınlanan Nairobi kaynaklı bir haberde, Amin'in Uganda'nın kuzey-batı Nil bölgesinde bir gerilla savaşı örgütlediği kaydediliyordu. İsrail parlamentosu milletvekillerinden Samuel Flatto-Sharon tarafından kiralanan bir ajan olan Daniel Walner bir basın toplantısı düzenlemiş, Amin'i tüm ülkede aradığını açıklamıştı. Walner'a göre, Amin kiralık Arap askerlerden oluşan bir kuvvete güveniyordu, üstelik Amin'in doğduğu kent olan Arua ve çevresinde külliyetli miktarda silâh yığınağı yapılmaktaydı. Bu haberler başımsız haber kaynaklarınınca doğrulanmadı.

Güvenliği sağlamak için geçici Uganda hükümeti Amin taraftarlarını yakalanması için genel bir çağrı yaptı. Kenya hükümeti, Uganda'da Amin'den sonra «ikinci en çok nefret edilen adam» olan İngiliz asıllı obert Astles dahil, yüzlerce Amin yanlısını yakalayıp hemen idare etti. Suçluların yargılamalarına başlandı, tüm sanıklar sorumluluğu bir başkasının, genellikle de Amin'in üstüne atmaya, suçsuz olduklarını iddia etmeye başladılar.

Uganda ile Tanzanya arasındaki savaş ve İdi Amin'in düşüşünün öyküsü, 17 Mayıs 1979 günü sona erdi. O gün, Ugandalı sürgünler ve Tanzanyalı askerlerden oluşan ordu, Nil üzerindeki üç köprüden biri olan Karuma Falls ile Amin'in doğduğu kent olan Arua ve Gulu'yu ele geçirerek ülkeyi Amin'in askerlerinden tamamen temizlemiş oldular.

UGANDA HALKI İDİ AMİN YÖNETİMİNE İLİŞKİN NELER ANLATIYOR?

Uganda'da yönetim değişikliği gerçekleştirildikten sonra, yabancı gazeteciler rahatlıkla ülkeye girerek izlenimlerini çeşitli yayın organlarında yansıtmak olanlarını buldular. İşte bu gazetecilerden biri olan David Lamb'in *International Herald Tribune* gazetesinde 27 Nisan 1979 günü yayınlanan «Nubians Leave Trail of Death in Uganda» (Nubianlar Uganda'da Bir Yiğün Ölü Bıraktılar) başlıklı yazısından bazı bölümler aktarmak yararlı olabilir. Lamb'in fırsat bulabildiği ölçüde, konuştuğu kişilerin çoğu orta sınıf ya da daha da kültürlü toplum tabakalarına mensup. Ancak, bu kişiler kendi deneyimlerini anlattıkları için, Amin döneminde neler yaşandığına ilişkin gerçeğe oldukça yakın bir tablo çizilebileceğini sanıyorum.

Uganda'da Nubian kabilesinin çoğunlukta olduğu Bomba kentinde yaşayan 41 yaşındaki doktor Just Lwanga bakın neler anlatıyor:

«Bu kente yaşadığımız dehşet dışarıdan bir kimseye anlatmak çok zor. Birçok kez, kızılarda derileri düpedüz dökülünceye dek kırbaçlanmış insanları tedavi etmek zorunda kaldım.» 1977 yılında, Malire kıyasında, Langi ve Acholi kabilelerinden gelme bütün askerler idam edilmişler. Bombalılar, bir sabah, kıladan dışarı dört kamyon dolusu cesedin taşındığını anlatıyorlar.

Peki, kimmiş bu Nubianlar? Nubian kabilesi geçen yüzyılın sonlarında, güneyden kuzeye, yani Sudan'a doğru göç ederlerken İngiliz ordusuna katılmışlar. Lamb'in verdiği bilgiye göre, Nubianlar daha sonra subaylarına baş kaldırıp güney Sudan, Zaire ve Uganda'ya yerleşmişler. Galiba adam öldürmede fazla mahir oldukları için de, Idi Amin bu kabileden aldığı askerleri ordusunun belkemiği durumuna getirmiş... Dolayısıyla, Amin dönemindeki katliamların günahı büyük ölçüde Nubianlara yükleniyor.

Nubianların çevrelerine saldırdığı dehşet öylesine etkili olmuş ki, yıllarca Bomba'da kimse geceleri sokağa çıkmaya cesaret edememiş. Son 4-5 yılda beyazların da bu kente girmeye çekindikleri belirtiliyor. Yazıyı hazırlayan Lamb ve arkadaşlarını ilk gördüğünde Nubian sanan rahip Mbogo şunları söylüyor: «Biliyorsunuz, günde birkaç kez saldırıya uğruyorduk. Bu, Amin denen adamın bize yaptıkları korkunç şeylerdir. Eğer hâlâ Uganda'da biryerlerde ve sağ ise, bu ancak Tanrı onu cezalandırmak istediği içindir.» Rahip Mbogo Nubianların daha bir hafta önce, Busia ve Tororo kentlerinde yüzlerce kişiyi, yine Jinja'da yaklaşık 200 erkek, kadın ve çocuğu (aralarında bir de Anglikan piskopos var) bir arada katlettiklerini bildiriyor. Yine Mbogo'ya göre, katliam emrini veren Muhammed Sebbi, Jinja'dan düşmesinden sonra, kaçmak üzereyken yakalanmış, halk onu sokaklarda döverek öldürmüştür. Mbogo sözlerini şöyle tamamlıyor: «Amin yönetiminde olup bitenleri gördükten sonra hiçbir şey beni şaşırtamaz artık. İnanılması bunlardan daha güç başka hiçbir şey düşünmüyorum.»

David Lamb, yine *International Herald Tribune* gazetesinde yayınlanan, 2 Mayıs 1979 tarihli, «Amin's Reign of Terror Turned Uganda Into Dean of Thieves and Murderers» (Amin'in Dehşet Yönetimi Uganda'yı Cani-

ler ve Haydutlar Yatağına Çevirdi) başlıklı yazısında, Uganda insanının nasıl derin yaralar aldığını sergilemeye çabılıyor. Lamb, sekiz yıllık dehşetten sonra Ugandalıların ruhsal yapılarının acımasız bir biçimde sakatlandığı, yeni yetişen kuşakların bütünüyle yara aldığı söylenemese bile, bütün bir ulusun davranış ve yaşam biçimlerinin değiştiğini, değerlerin çürüdüğünü kaydediyor.

Makerrere Üniversitesi'nin rektör yardımcısı Senteza Kazubi, Lamb'in sorularını şöyle yanıtlıyor: «Sekiz yıl, insan etinin biftekten bile daha ucuz olduğu bir yönetim altında yaşadık. Halkımız eskiden göllerde balıkları besler, plantasyonlarda şeker kamışlarını gübrelendi. Sizin de bildiğiniz gibi Uganda halkı kültürlü, iyi eğitilmiş ve çok nazik insanlardı. Fakat Ugandalıların bu nitelikleri şimdi yok oldu. Duygularını, duyarlılıklarını yitirdiler. Ülkemizin bir haydut ve caniler yatağına dönüştüğünü görmek çok kahredici bir şey.»

6 ve 8 yaşlarında iki çocuk annesi Judith Mulondo'nun anlattıkları ise şöyle: «Geceleri kocam ve ben, ülkemizde olup bitenleri yorganın altında tartışırdık. Çocuklarımız duymasın diye... Tanrı saklasın, okulda ağızlarından ufacık bir şey kaçırırsalar, hemen ertesi gün kapımızı birileri tıkırtırdı. Bu tıklama her zaman ölüm demektir.»

Devlet Araştırma Merkezi'ne götürülen hiç kimsenin sağ çıkmadığını anlatan Ugandalılar, bu merkezde çalışan ajanların 100 dolar karşılığında, yani sipariş üzerine, düşman bildiğiniz birini öldürebildiklerini, ya da 1.000 dolar karşılığında Başkan Amin'in ikametgâhının hemen aynıbaşındaki bir binada bulunan ölüm hücrelerinde tutuklu bir mahkûmu salıverdüklerini belirtiyorlar. 500 dolar karşılığında ise, ajanların ölenlerin yakınına Kampala'nın dışındaki Mamanue ormanına götürüp akrabalarının cesetlerini gösterdiklerini söylüyorlar. Bütün bunlarda biraz abartma payı bulunsay bile, kuşku götürmeyecek bir olgu şudur: Ulaştırması Af Örgütü yaklaşık 300.000 Ugandalının Amin döneminde çeşitli biçimlerde öldürüldüklerini açıklamıştır. Bu korkunç ölümlerden yalnızca müslüman, Nubian ya da Kakwa kabilesinden olanlar yakalanıp kurtarmışlardır. Ve bu sayı, Ugandalıların da dehşetle vurguladıkları gibi, bütün bir ülkede ölümün çok sıradan bir olay haline gelmesine yetecek ölçüde kabardır.

Seleff iki yıl önce Amin'in emriyle öldürülen Anglikan Başpiskoposu Silvanus Wani, «Sabah evinizden çıkarken akşama dönüp dönmeyeceğinizi bilemezdim. Her akşam Tanrı'ya şükrederdik. Ertesi gün yine inançla isimize geldik.» diyor.

Bombolu bir yaşı adamın, Otema Aliket'in anlattıklarını izleyelim: «Kayınbiraderim ve oğlu ile bazı kuzenlerim öldürüldü. Nubianlar onları çeşitli zamanlarda öldürdüler. Neden öldürdüklerini bilmiyorum. Herhalde sokakta yürüdükleri içindir. Sokaklar Nubianlara alttı.»

Mary Alimadi adında bir sekreter iş patronunun öldürüldüğünü şu sözlerle anlatıyor: «Geçen ekim ayında patronumu götürmeye geldiler. Onu masasından çekip götürdüler. Biz olanları pencereden seyrettik. Adamcağızın bacakları arabanın bagajına sığmayın-

Birlikim 52-53/10

ca, döverek bacaklarını katladılar? O günden sonra patronumu bir daha gören olmadı.»

Bir savcının bürosunda kötip olarak çalışan Festus Rukunda yaşadıkları dehşeti şöyle dile getiriyor: «O gün (1972) bakanlıkta çalışıyordum... Devlet Araştırma Merkezi'nden birtakım adamlar geldi. Savcıyı öldürmeye götürdüler. Adamcağız Temyiz Mahkemesi'ndeki duruşmaya girmek üzere cübbesini giyiyordu. Bu olaydan sonra, «Aman Tanrım, bir savcıyı öldürebildiklerine, göre hangimiz güvenlikliyiz? Daha sonraları hiç kimsenin güvenliğe olmadığını öğrendik.»

Örnekleri çoğaltmak mümkün. İzlenimlerini dile getiren her Ugandalı, halkın tümüyle güvenli ve moralini yitirdiğini, Amin'in saldırdığı dehşetin içlerine bir Tanrı korkusu gibi sindiğini ifade ediyorlar. Kendilerini son kertede ezik, kendi ülkelerinde köleleştirilmiş hissedilen insanların ruhsal yapılarının yeniden güçlenmesi için uzun zaman geçmesi gerek...

İdi Amin'in Tanzanya tarafından düşürülmesi ve Uganda'nın işgali, Afrika'da benzer olayların sık sık patlak vermesinden korkan Batılı devletlerin sık sık kaygılandığı. John Darnton imzasıyla *International Herald Tribune* gazetesinde 18 Nisan 1979 günü yayınlanan aşağıdaki makale söz konusu kaygıları açıkca dile getiriyor:

UGANDA'NIN İŞGALI : AFRIKA İÇİN BİR DÖNÜM NOKTASI

Nairobi (NYT) — Uganda'nın Tanzanya Devlet Başkanı Julius Nyerere'nin kuvvetlerince işgal edilmesi, hem Nyerere hem de Tanzanya için bir zaferdir. Çoğu Afrika ülkeleriyle dünyanın çeşitli yerlerinden gelen memnuniyet haberleri ne bakılırsa, bu işgal sevinçle karşılanmıştır. İdi Amin yönetimi altında sekiz yıl dehşet içinde yaşayan binlerce Ugandalının Kampala'daki sevinç gösterilerini bir kenara koyarsak, ortaya kaygı verici bir sorun çıkıyor: Bu işgal ile, yeni bağımsızlıklarını kazanan Afrika ülkelerinin tarihinde ilk kez bir devlet bir başka ülkenin hükümetini devirmişti.

Geçen çarşamba günü Uganda'nın başkentini ele geçiren işgalci kuvvetler, Amin rejiminden kaçmış binlerce Ugandalıya da barındırıyordu. Yine de, kuşkusuz, yüksek düzeydeki kurmayların yanı sıra çarşıcuların, silah ve cephaneye sahip olanların ve tank sürücülerinin büyük çoğunluğunu Tanzanyalılar oluşturuyordu.

İşin başında Tanzanya, yavaş ilerleyen, sürgündeki Ugandalıların önderliği kendi ellerine almaları için zaman tanıyan bir strateji benimsemiş, Başkan Amin'in kendi kuvvetleri arasında kendiliğinden bir ayaklanma başlayacağını ummuştu. Fakat Libya silahlı kuvvetlerinin Amin'e yardımı koymasına üzerine Başkan Nyerere elini çabuk tutmak zorunda kaldı ve Tanzanya askerlerine Kampala'ya yürümeleri için emir verdi.

Tanzanya herne kadar Uganda'nın geçen ekim ayında başlattığı zamansız işgale bir misillemede bulunmuşsa da, bir komşu ülkeye karşı gi-

rişilen bu hareket, yılbaşında Vietnam'ın Kamboçya'yı işgali gibi, apaçık bir işgaldır.

«AFRIKA'NIN BİLİNCİ»

Böyle bir olayın Afrika'da patlak vermesi garip bir tesellidir. Çünkü bu kıta bölgesel karışıklıklar ve sınır çatışmaları yüzünden hem çok istikrarsızdır hem de sınırlara saygı gösterilmesi ilkesi, hayli irasyonel görünmekle birlikte, Afrika Birliği Örgütü'nün anayasasında yer almakta ve yüce bir yasa olarak kabul edilmektedir.

Bu dramın başrolünü Başkan Nyerere'nin oynaması da garip bir tesellidir. Nyerere'ye bütün Afrika kıtasında aklı başında, entellektüel bir lider olarak saygı gösterilmektedir. O kadar ki, Nyerere «Afrika'nın Bilinci» adı verilen moral ilkenin cisimleştiği kişi olarak kabul edilmektedir. Ülkesi, Güney Afrika'nın bir parçası olmamakla birlikte, Nyerere ırksal kökenli adaletsizliklerin ortadan kaldırılması davasına gönülden bağlanmış, bu bölgedeki beyaz azınlık hükümetlerine karşı yürütülen mücadelenin fahri lideri olmuştur.

Başkan Nyerere, Mareşal Amin'in baskı rejimini en az ırkçı yönetimler ölçüsünde içeren bulmuş, bir iki Afrika liderinin yaptığı gibi, Amin'i açıkca itham etmiştir. Nyerere kimi zaman etkisiz kalmış ama yine de saygın bir örgüt olan Afrika Birliği Örgütü'ne de inamıştı: fakat Nyerere şimdi bu örgütün en önde gelen ilkelerinden birini ihlal eden kişi durumuna düşmüştür.

Nyerere bu noktada kendisine yöneltililecek eleştirileri savuşturmak amacıyla, Uganda'nın Tanzanya'ya ilk saldırıları sırasında OAU'nun (Organisation of African Unity) kinayacı bir tutum benimsemeyişine, ya da Uganda'ya karşı örgütün hiçbir eyleme girişmeyişine işaret etmektedir. Örgüt, politikası: uyarınca, üyesi olan bir ülkeyi kinamaz, ayrıca her iki ülkeye de arabulucu komiteleri göndermek için birkaç girişim gerçekleştirebildiği zaman da, Tanzanya bu önerileri geri çevirmişti.

«KENDİ BAŞININ CARESİNE BAKMAK»

Nyerere cumartesi³ günü verdiği bir söylevde, Afrika ülkelerinin bir saldırı halinde güvenliklerini uluslararası örgütler aracılığıyla koruyabilecekleri görüşünü yadsımıştır. Nyerere, «Afrika ülkeleri bir tek ülkeyi ortaklaşa cezalandırmaya güçlerinin yetmediklerini gördükleri anda, herkes kendi başının caresine bakmalıdır» demiştir. Tanzanya örneğinden sonra asıl sorun, saldırı tehlikesinin artmasıdır. Savaşta arabulucuk yapmak için başarısız girişimlerde bulunan Nijerya, Kampala'nın ele geçmesinden iki gün önce yayınlanan bir demeçte bu tehlikeye değinmiştir. Bu demeçte, bir başka ülkeye bu ölçüde müdahale etmenin, Afrika'da «askeri açıdan güçlü birkaç devletin öteki ülkelerin yönetici-

Birlikim 52-53/11

lerini saptayabileceği" zincirleme bir tepki başlatılabileceğine işaret ediliyordu. Nijerya'nın kendisi de bu örneğe uyuyor. Nijerya istese, güç kullanarak Batı Afrika'daki hemen her hükümeti değiştirebilirdi.

Nijerya'nın kullandığı dil Afrika ülkeleri içinde Tanzanya'yı eleştirmeye en çok yaklaşan bir ifadedeydi. Afrika devletlerinin çoğu sessiz kaldılar. Rodezya'ya karşı çıkan cephe ülkeleri (Angola, Botswana, Mozambik, Tanzanya ve Zambiya) dahil Tanzanya'nın müttefikleri olan bir kesim ise, Nyerere'nin dâvasını sadakatle savundular.

Geçen yıl Somali Etiyopya'yı işgal ettiği için siyah Afrika tarafından kınanmış ve destek bulabilmek için Arap dünyasına dönmüştü. Bu yıl Uganda siyah Afrika'da bir tek müttefik bile bulamadı ve o da Araplara başvurmak zorunda kaldı.

Bunun nedenleri Afrika liderlerinin çoğunun Amin rejimine besledikleri kinin derinliklerinde yatmaktadır. Afrikalı liderlerin bu düşmanlık duyguları, BM'deki 50 üyeli Afrika grubunun Uganda liderine bir mesaj göndererek, işgalcilerle karşı Güvenlik Konseyi'nden yardım istemesini tavsiye ettiği zaman açığa çıktı.

«SEYREK KINAMA»

Böyle bir tutum, öteki siyah Afrika devletlerinin Amin'i ne kadar seyrekleştirdiğini, hatta bazı olaylarda Amin ile nasıl aynı saflarda yer aldıklarını, 1975 yılında onu OAU'nun başkanını seçtiklerini anımsayan bazı gözlemcileri hayretler içinde bırakmıştır.

İdi Amin'e karşı çıkmaktaki isteksizlik, bazı gözlemciler göre, bir ırksal bütünlük duygusundan kaynaklanmaktadır. Bu gözlemciler, Doğu'da ve Batı'da, başka hiçbir Afrika liderinin böylesine cırcır bir tip, siyah kıta devlet başkanlarının hepsinin cahil, ne zaman ne yapacağı, kestirilemeyen, vahşi kabile şefleri olduğu imajı yaratmadığına, ve bu yüzden Başkan Amin'e yapılan saldırıların kimi zaman genel olarak bütün Afrikalılara yönelikmiş gibi yanlış anlamalara yol açtığına işaret ediyorlar.

Özel sohbetlerde ise, Dakar ve Nairobi'deki diplomatlar ve entelektüeller, Mareşal Amin'e fena halde catıyorlar, soytarlıklarını ve barbarlığını tüyler diken diken olarak anlatıyorlar; Amin'in beyaz Güney Afrika'nın en etkili propaganda aracı olduğunu dile getiriyorlardı. Nairobi Üniversitesi profesörlerinden biri, «Amin, onu havallımanlarla karşılayan bandolara, toplantılardaki alkışlara bakarak, Afrikalıların kendisini desteklediğini sandı. Bu bir yanılgıydı. Afrikalıların çoğu onu her görüyordu. Ondan utanç duyuyorlardı. Düşüşünü de alkışladılar, hem de sessizce.» dedi.

İDİ AMİN ÜSTÜNE BİRKAK SÖZ...

Yirminci yüzyılın en renkli liderlerinden biri sayılıyordu İdi Amin; üstelik bu «renklilikte» kan kırmızı

sının ağır bastığında çoğunluk birleşiyordu. Amin darbeyle iş başına geldi, ama bu iktidarı Afrikalı insanın beyaz sömürgecilere duyduğu nefreti akillikle kullanarak bir ölçüde sağlamaştırdı. Özellikle İngiltere'yi her fırsatta aşığılamaktan büyük bir zevk duymasını siyasal gözlemciler, bir zamanlar Kenya'da patlak veren Mou-Mou ayaklanması sırasında İngilizler hesabına çok adam kesmiş olmasının verdiği aşığılık kompleksine bağlıyorlar.

Devrik başkanı Obote'nin kabilesi Langi ile akraba Acholi kabilesine karşı giriştiği büyük kıyım, ulus bilincinin daha billurlaşmadığı, kabile bilincinin hemen herşeyi belirlediği bir ortamda büyük bir tepki yarattı. O kadar ki, Afrika ülkelerinden destek göremeyen İdi Amin Arap dünyasına dönmek zorunda kaldı. Bu desteği canlı tutabilmek için de, ısrallı düşmanlığı temasını sürekli işledi. Entebbe baskınıyla yediği darbeyle, Amin'in bu düşmanlık için hayli pahalı bir fatura ödediği öne sürülür.

Son sekiz yıldır dünya kamuoyunun bu denli ilgisini ceken Uganda nasıl bir ülkedir?

Uganda hakkında, az da olsa, veri derleyebilmek için Hıfzı ToTpuz'un 22-27 Eylül 1975 tarihlerinde, **Politika** gazetesinde yayınlanan «Karaderili Fasizm» başlıklı yazısından bazı bilgiler aktarmak yararlı olacaktır.

10 milyon nüfusu Uganda'nın yüzölçümü 243.000 km² dir. 9 Ekim 1962'de bağımsızlığını kazanmış. Resmî dili İngilizce, en çok konuşulan yerli diller ise Lugandaca ve Swahili. Ülke nüfusunun %70'i animist, %25'i katolik ve protestan, %5'i ise müslüman. 50.000 nüfuslu başkent Kampala'dan sonra en büyük kentleri sırasıyla Jinja, Mbale ve Entebbe.

Uganda'da, Amin'in tüm muhalefeti yok etmesinden sonra parti falan kalmamış. Daha önce Milton Obote'nin partisi Uganda People's Congress (Uganda Halkının Konaresi) ve Katolik muhalefetin Demokratik Parti'si varmış... Haber dâvası da yok; Uganda'ya ilişkin tek haber kaynağı, doğrudan doğruya Amin'in yayın organı durumundaki, İngilizce basılan, «Voice of Uganda» gazetesidir.

İdi Amin, mareşal olmasının yanı sıra, II. Uganda Cumhuriyeti'nin başkanı, Silâhlı Kuvvetler Başkomutanı ve bir de üstelik Afrika Birliği Örgütü başkanı ünvanlarını taşımıştır.

Amin'in tarih sahnesindeki ilk izi, daha önce sözünü ettiğimiz Mou-Mou ayaklanmasına sindirme hareketine katılmasıdır. 1946 yılında İngilizlerin sömürgelerinden topladıkları askerlerin arasında, onbasi rütbesiyle Amin de vardır. Amin sindirme hareketi süresince Jomo Kenyatta'nın taraftarlarına akıl almaz işkenceler uygular, teğmenliğe yükselir. Daha sonra Türk ana kabilesinin başlattığı ayaklanmanın bastırılmasında da görev alır. Gerçekte Amin İngiliz ordusuna ilk girdiğinde alçı yamağı olarak çalışmıştır, çünkü okuma yazması yoktur.

1950'lerde boksla çalışır Amin ve 1953-54 yıllarında üstüste Uganda ağır siklet boks şampiyonu olur. Amin bokstaki maharetine pek güveniyor olmalı ki, Tanzanya ile başı derde girdiği zaman soruna köklü bir çözüm bulmak için Nyerere'yi boks maçına davet ettiği hatırlanır, sanırım.

Birkim 52-53/12

1962 yılında bağımsızlığını kazandığında Uganda'nın başında İngiltere'de eğitim görmüş, sessiz sedasız bir insan olan Kral II. Mukesa vardı. Uganda Halkının Kongresi partisi başkanı Milton Obote ise başbakanlığı yürütüyordu. Liberal, ılımlı ve Commonwealth'e bağlı olan Obote, 1966'de kralı devirdi, Mukesa İngiltere'ye sığındı.

1971 yılında ise, Obote Singapur'da iken, sağ kolu ve başkomutanı İdi Amin, dokuz yıl içinde ikinci darbeyi gerçekleştirdi. Obote Nyerere'ye sığındı ve halen Tanzanya'da yaşıyor.

Amin'in darbesini kanlı bir temizlik hareketi izledi. Bu konuda rivayet muhtelif olmakla birlikte, Amin'in askerleri binlerce Obote yanısını birkaç gün içinde katlettiler. Langi ve Acholi kabilelerinin hemen tümü yok edildikten sonra, ülkede tüm muhalefet, toplantı, gösteri, dernek kurma ve rejime muhalif görüşleri dile getirme özgürlükleri yasaklandı. Tüm yürütme, yasa ve yargı erkleri devlet başkanında, yani İdi Amin'de, toplandı. Polis gücü yasanın üstüne çıkarıldı, askerî mahkemeler kuruldu.

Hıfzı Topuz, Uganda'da zengin bir sınıf yaratmak isteyen Amin'in siyasî muhaliflerini temizledikten sonra yabancı azınlıkların tasfiyesine giriştiğini söylüyor. 70 yıl kadar önce İngilizlerin Uganda'ya getirip yerleştirdiği, ülkenin tüm ticaretini ellerinde tutan Hintli ve Pakistanlıları kovmuş. Uganda'da o yıllarda toplam 50.000 Asyalı varmış, halkla asla karışmayarak kendi aralarında bir tür kast oluşturmuşlar. Üstelik, devletin verdiği bursla okudukları halde ya gidip yurt dışında yerleşmişler ya da özel sektörde iş tutmuşlar.

Amin'in bu kararı ortadaki hayli karıştırmış ama sonuç değişmemiş. Yabancı azınlıklar yurt dışına gönderilmiş, dışarıya para kaçırın museviler kovulmuş ve yabancıların işlettiği firmalara el konulmuş. Topuz, bu işletmelerin başlıcalarını Brooke Bond, British American Tobacco, British Metal Corporation, Uganda Transit Company, International Television Sales, Consolidated Printers, vb. olduğunu kaydediyor. Amin, devletleştirilen işletmelere tazminat verileceğini ilân etmiş ama aynı işletmelerin yıllarca vergi kaçırıklarını belgeledikten sonra zırmık koklatmamış.

El konulan işletmeler, hatta evler Ugandalılara dağıtılmış dağıtılmasına ama, bütün bu insanların ticaretten pek anlamıyorlarmış. Üstelik kimsede işletme sermayesi yokmuş, habire mal satılıyor, ancak ele geçen para üretime yönettirilmemiş. Yabancı bankaların da artık kredi vermediği bir ortamda yerli iki banka Uganda Commercial Bank ile Uganda Development Bank da yeterli olamayınca, Amin'in imdadına Muammer Kaddafi yetmişmiş. Libya'nın desteği ile Libian-Arap Bank kurulmuş. Bu girişimden sonra bile, Ugandalı tüccarın aldığı kredileri verimli kullanmadığı, ülke ekonomisine pek katkı sağlanmadığı söyleniyor.

Topuz Amin'in dış politikasını bir tek başlı, «yenil sömürgecilikle savaşın biçimlendirildiğini» ifade ediyor.

Bu ilke uyarınca Amin, batılı emperyalist devletlere ve bunların ortadoğudaki uzantısı diye gördüğü İsrail'e her fırsatta şiddetle çatmıştır. Güney Afrika Cumhuriyeti, Rodezya ve Namibya'nın beyaz azınlık yönetiminden kurtulmasını istemiş, ama bu konuda

etkin bir girişimde bulunamamıştır. (Uganda'nın bir zamanlar Zaire'den sonra bölgenin en güçlü devleti olduğunu belirtmek gerek.) FKÖ ve Arap ülkeleriyle dostça ilişkiler geliştirmiş, bu dostluğu sayesinde Arapların Afrika ülkelerine özel bir tarifleye petrol vermelerini sağlamıştır. İngiltere'ye duyduğu nefreti her fırsatta kusmuş, buna rağmen İngiliz geleneklerinin izlerini ülkesinden silmemiştir. (Topuz, örneğin, Uganda'da öğleden sonra 14.00-16.00 saatleri arasında bütün kahvelerin kapalı olduğunu, içki servislerinin İngiltere'deki içki saatlerine göre ayarlandığını yazıyor.)

Amin'in ekonomik hamlesi için özetle şunlar söylenebilir: Ulusal burjuvaziyi yaratma kampanyası pek başarılı olmamış, yönetime yakın birtakım insanlar hiç yoktan zengin olmuşlar, üstelik karaborsadan da önüne geçilememiştir. Amin'in ekonomide varabildiği en aşırı noktanın birkaç kooperatifçilik girişimi olduğu anlaşıyor.

Uganda insanının beyazlara karşı ön yargı beslemediğini kaydeden Topuz, bürokrasinin insanı kahredecek ölçüde engel çıkarıcı tavrından yakınıyor, ve yalnızca kabile hiyerarşisi ya da siyasette sivilrimli Ugandalıların, özellikle de bürokratların beyazlara karşı kompleksli, tıpkı eski sömürgeciler gibi katı ve sert davranışlarına işaret ediyor.

İktidarının son günleri için kesin birşey söylemek her ne kadar güç ise de, Amin'in halk arasında hiç sevilmediğini iddia etmek de yanlış olabilir. «Voice of Uganda» da her gün boy boy resimleri çıkan, yoğun bir propaganda mekanizması ile halka sürekli sevimli gösterilmeye çalışılan bir liderin, bir ölçüde sevgi kazanmış olması mümkün. Üstelik, çeşitli gözlemciler, hataları bir yana Amin'in, kendisinden önceki yönetime kıyasla ülkede düzeni sağladığını belirtiyorlar. Hele İngilizleri dize getirdiği, Uganda'nın onurunu kurtardığı, bütün dünyanın Amin'e hayran olduğu masalları bütün bunlara eklenirse!

Amin'in klasik anlamda karizmatik bir lider olmadığı apocık ortada. Ancak, havuzda basın toplantısı yapmaktan tutun, Allende'yi devirdi diye Pinochet'e kutlama telgrafı çekmeye, Muhammed Ali'nin başarılarını kutlamayı kendisine iş edinmeye, mektubunda Nixon'a «Aziz Kardeşim» diye hitap etmeye, ya da 2-3 ayda bir evlenen 20-30 çocuk sahibi olmaya kadar, gazetelerde sürekli manşet olan olaylar yaratarak bir «popülarite» oluşturmaya çalışmış ve bunda başarılı olmuştur. Gazeteler ondan alaylı bir dille söz etmişlerse de, reklamını sürdürmüşlerdir.

İdi Amin'in renkliliği, kabileler arası dengeliyi iyi hesaplayamaması, yanlış bir siyasal seçim sonucu baskı rejimi kurması ve bu rejimle uzun ömürlü bir yönetim gerçekleştirilebileceğine inanması, istikrarlı bir dış politika izleyememesi, belki de, psikolojik sorunlarının ortaya koyduğu bir dizi çelişkinden oluşmaktadır. Amin'in sorunu, için için kaynayan bir kıta'da, yeni bağımsızlığını kazanmış genç bir Afrika ülkesinin, kişiliğini kanıtlamaya cabılayan bir lideri olmasında gelip düğümleniyor, sanırım.

Batılı gazetelerin, Amin'in düşüşünü biraz hararetle bir üslupla, «8 Yıllık Karaborsadan Sonra Uganda'da Geriye Bir Yıkıntı Kaldı» ve benzeri başlıklı haberlerle

Birkim 52-53/13

duyurularının gerisinde, salt bir baskı rejimine duyulan nefretten fazla bir şeyler olsa gerek...

UGANDA'DA SON GELİŞMELER

İdi Amin'den kurtulmakla Uganda'nın tüm sorunları çözümü bulmadı kuşkusuz. Uganda radyosunun 14 Haziran 1979 günü verdiği bir haberde, Parlamento'nun açılış toplantısını yapacağı açıklanıyor, açıklamaya ilişkin 15 Haziran 1979 tarihli gazete haberinde ise, 30 üyeli Ulusal Danışma Meclisi'nin, son bir aydır, üye sayısının 90'a çıkarılması konusunu görüştüğü kaydediliyordu. 90 üyelik kabul edilirse, Ulusal Danışma Meclisi, iki yıl süreyle, geçici Parlamento olarak görev yapacaktı.

Üç gün sonra, Parlamento'nun açılış toplantısının iptal edildiği öğrenildi: Devlet Başkanı Yusuf Lüle ile Danışma Meclisi arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Parlamento üyeleri kendilerine Yusuf Lüle'nin bütün siyasal nitelikli atamalarını onaylama yetkisi verilmesini, aksi takdirde Yusuf Lüle'den bağımsız hareket edeceklerini açıklamışlardı. Lüle ise, hükümetteki bakan sayısını 15'ten 24'e çıkarmak istiyordu. Anlaşmazlık, görünüşte, buradan çıkmıştı. Gerçekte, Obote'nin Uganda'ya döneceği haberleri Lüle'yi kaygılandırmış, siyasal gözlemcilerin Obote aleyhtarı olarak nitelendirdikleri, hükümette değişiklik girişimine yöneltmişti.

22 Haziran 1979 günü Yusuf Lüle'nin istifası, ve Uganda devlet başkanlığına, ülkenin eski başsavcısı Godfrey Binaisa'nın getirildiği resmen açıklandı. Yusuf Lüle, sürgündeki 25 hizbin oluşturduğu Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin onayı ile atandığı makamı iki ay içinde yitirivermişti. Sekiz yıldır Londra ve New York City'de yaşayan Binaisa ise, Kampala'ya yeni dönmüştü, ve daha sırtının teri kurumadan kendisini devlet başkanlığı koltuğunda bulmuştu.

Gerçekte Lüle bir süre direndi. 67 yaşındaki eski üniversite rektörü, kendisiyle telefonda görüşen yabancı gazetecilere, ülkenin tek yasal devlet başkanı olduğunu, halkın çoğunluğunun kendisini desteklediğini söyledi.

İki gün sonra, Lüle'nin 29 yaşındaki oğlu Waswa Lüle, *Sunday Telegraph and Observer* gazetesine bir demec vererek, babasının istifa mektubunu tabanca tehdidi altında imzaladığını, Lüle'nin Başkanlık Sarayı'ndan Entebbe'ye, oradan da Tanzanya'nın başkenti Dar es Salaam'a asker refakatinde (!) götürüldüğünü açıkladı. Bu arada, Lüle'nin Londra'ya eşi Hannah ile üç oğlunun yanına gideceği yolundaki haberler yoğunlaşmıştı. (Bu yazının yazıldığı güne dek, Yusuf Lüle,

nin iktidardan düştükten sonra yaşamına nasıl bir yön vereceğine ilişkin yeni bir haber alınmamıştır.)

Peki, Binaisa kimdi? Siyasal gözlemciler, 60 yaşındaki bu eski avukatın batı yanlısı ya da ortanın sonunda ilmi bir kişi olduğunu yazıyorlar. Ayrıca, Amin'in devirdiği Milton Obote yanlısı olduğu ileri sürülüyor. Bu noktada, Afrika'ya ilişkin her türden toplumsal ve siyasal olaylarda gözden kaçırılmaması gereken kabile ayrılıkları unsuru işin içine giriyor. Yusuf Lüle Baganda kabilesine mensuptu, üstelik de müslümandı, Lüle'nin hükümetindeki bakanların çoğu Baganda kabilesinden geliyordu. Öte yandan, Milton Obote'yi ülkede en çok kendi kabilesi Langi ve kuzeyde yaşayan Acholi kabilesi destekliyor. Binaisa ise, gerçekte Bagandalı olmasına rağmen, kabile ilişkilerinin hayli gevşek olması nedeniyle Obote taraftarlarının desteğini sağlamış görünüyordu.

Ne var ki, kabileler arasındaki eski kan davaları köklü uyuşmazlıklar ya da çıkar çatışmalarının çalkantılı bir görünüm sergilediği herhangi bir Afrika ülkesinde, kabileler arasındaki nazik dengelerin uzun ömürlü olacağına inanmak pek gerçekçi olmaz. Nitekim, Uganda'da Lüle taraftarları iktidar değişikliğini sessizce seyretmeyip derhal karışıklık çıkardılar. İlk çatışmalarda polis göstericilere ateş açınca 3 kişi öldü, 50 kişi yaralandı. Göstericiler, «Obote'nin dönmelerini istemiyoruz!», «Yalnızca Lüle'yi istiyoruz!» gibi sloganlar attılar. Kampala'nın merkezinde otomobiller ateşe verildi, polise ve savunma bakanına taşla saldırıldı. Bu arada başlatılan genel grev başkentte yaşamı felce uğrattı. Devlet dairelerinin %50'si genel greve katılırken, birçok dükkânın da günlerce kapalı kaldığı öğrenildi.

Uganda'da günlük yaşam durulmuş değil. En son alınan bir haberdense de anlaşıldığı gibi, ülkede, bir anlamda, bir otorite boşluğu yaşanıyor. Kampala'da her gece cinayetler işleniyor, silahlı soygunlar yaşıyor. Son üç ay içinde önemli iktidar değişiklikleri yaşayan, bir iç savaş döneminden geçen bir ülke için bütün bunlar olağan sayılabilir. Ancak, yabancı ziyaretçiler, yeni yönetimin ülkede asayışı sağlamaktan gerçekten yetersiz kaldığını, insanların tıpkı Amin dönemindeki gibi geceleri sokağa çıkmaya korktuğunu anlatıyorlar. Yeni yönetim, olaylara başa çıkamayan polis örgütünü güçlendirmek için batılı ülkelerden yardım almaya çalışıyor.

Afrika ülkeleri, genel anlamda dincin bir toplum yapısı geliştirmekten henüz bir hayli uzaktalar. Tıpkı bir Afrika ülkesi olan Uganda da bu genel doğrudan payını alıyor...

İdi Amin bir konuşmasında, yabancı basında çıkan eleştirilere hiç aldırmadığını, bu eleştirilerin ünlüne ün kattığını söylemişti.

NOT:

Bu yazının hazırlanmasında, 15 Mart 1979 ile 24 Haziran 1979 tarihleri arasında *International Herald Tribune*'de yayınlanan haber ve yorumlarla, *Cumhuriyet* ve *Milliyet*'te Uganda konusunda çıkan çeşitli yazılardan yararlanılmıştır.

AHMET İNSEL

XXIII. Kongre ve FKP'de Değişmeler

1978 seçimlerinden Ortak Sol yenilgiyle çıktığı ertesi günü, FKP'nin yayın organı Humanite gazetesinde, FKP Siyasal Bürosu Ortak Sol'un yenilgisinin sorumluluğunun bütünüyle Sosyalist Partisine ait olduğunu tartışılmaz olduğunu belirtiyordu. Böylece FKP üst yöneticileri, 1978 seçimleri gibi bir hezimet nedeniyle başlayacak tartışmayı birinci gününden kesiyorlardı.

FKP açısından, 1978 seçimleri iki açıdan önemli sonuçlar doğurdu. Birincisi, altı yıldan beri süren Ortak Sol'un iktidar mücadelesinin sonunu ilan etti ve böylece XXIII. Kongre'de ortaya çıkan genel strateji değişikliğini hazırladı. 1977 Eylülünde başlayan ve gün geçtikçe daha keskinleşen, Ortak Hükümet Programı güçlerinin dağılışı süreci, SP'nin güçlenmesiyle iktidara ulaşmak için izlenmesi gereken yol konusunda daha temkinli olmak gereğini hissedene FKP üst yöneticilerinin genel çizgi değişikliğinin örtüsü oldu. Sol'un birliğinin en iyi savunucusunun kendisinin olduğunu iddia eden FKP, bunu ispatlamak için burcu burcu oportünizm kokan seçim anlaşmalarından, Humanite'deki yürek titretici birlik çağrılarına kadar hiçbir yolu boş bırakmadı. Sol'un yenilgisinin kesin olduğu milletvekili seçimlerinin birinci turundan sonra, en iyi durumdaki sol aday lehine diğer sol adayların ikinci turdan çekilmesi anlaşmasını Humanite'nin «Zafere doğru hep birlikte» başlığıyla sunması, 1978 milletvekili seçimlerinde on iskemle kazanmayı FKP yöneticilerinin zafer çığlıklarıyla sunmaya çalışması ve böylece kitlelerin büyük umutlarla beklediği bir iktidar değişikliğiyle siyasal olarak güçler dengesini hiç deştiirmeyen on yeni milletvekilinin eş değerde tutulması gibi FKP'nin siyasal oportünizminin göstergeleri FKP'ye oy verenlerin bir kesiminde ilk kez geniş boyutlu bir hoşnutsuzluğa yol açtı. İkinci sonuçta, bu hoşnutsuzluğun gelip geçici bir nitelikten daha kalıcı olmaya yönelik amaçlar taşıması FKP içinde. Daha önceleri FKP içinde «muhalefet» denilecek hareket birkaç ayrıcalıklı aydının çevresinde oluşur, bu kişilerin parti yönetiminden elde ettikleri ödümler çerçevesinde seslerini duyururlar veya susmayı kabul ederlerdi. Yeni gelişen muhalefet bu yapıyı belli oranlarda aşabildi. Dikeyine hiyerarşinin yanında, yatay bir demokrasinin gerekliliği genel olarak parti içindeki muhaliflerin kabul ettikleri ve daha önemlisi belli oranlarda uygulamaya koymaya çalıştıkları kavramlar oldu.

XXIII. Kongrenin (9-13 Mayıs 1979) aldığı kararların en önemlisi sosyalizme giden yolun ileri bir tarihteki başarının sonuçlarından değil de, günlük iktisadi, siyasal, kültürel mücadelelerin adım adım ilerlemesinden geçtiğini iddia etmesidir. 1976'da toplanan XXII. Kongrenin sloganı «Fransa'nın

renklerinde sosyalizm» ise, XXIII. Kongre kendine slogan olarak «Gelecek bugün başlıyor»u seçerek adımı koymadan bir çizgi değişikliğini başlatmış oldu. Siyasal Büroya yeni giren beş kişiden birisi olan iktisat profesörü Philippe Herzog kongre öncesi FKP'nin haftalık organı «France Nouvelle» dergisine verdiği demeçte artık «ileri demokrasisi» aşamasının partinin stratejisinde yeri olmadığını, sosyalizmin ilerideki karanlık bir gecenin sonunda ortaya çıkacak bir sabah olmadığını ve yeni mücadele biçiminin demokratik kazanımları genişletmek, bunları halk kitlelerine benimsetmek ve çoğulcu, demokratik özyönetimci sosyalizm kavramının halk kitlelerince benimsenmesine çalışmak olduğunu vurguluyordu. Gerçi sosyalizmin güncel bir sorun olduğunu ve sosyalizme geçişte bir ön evre gerekmediği ilk kez XXII. kongrede söylenmişti. Fakat «ileri demokrasisi» aşamasının genel olarak reddi yapılmamış, bu soru boş bırakılmıştı.

Aynı zamanda bu yeni strateji başka tür bir birlik gerektiği görüşüne ağırlık kazandırdı. 1972'de imzalandığından beri uygulanan birlik anlayışı üç siyasal partinin en üst düzeydeki yöneticilerinin pazarlıklarına bağlıydı. Gerek 1974 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde solun ortak adayının tesbitinde, gerek belediye seçimlerinde solun tek liste çıkarması için varılan anlaşmada Sol'un Birliğini oluşturan milyonlarca kişinin bu kararlara müdahalelerine olanak tanınmamış, görüşmelerin sonuçlarını verilen ödümler FKP üyeleri televizyon haberlerinden izlemişlerdi. Böylesi bir durum elbette Ortak Sol güçlerini oluşturan militan ve sempatanların birbiriyle ilişkide bulunmalarını engellemekteydi. Hatta bu engelleme iki tarafın (FKP-SP) yöneticilerinin bilinçli müdahaleleriyle sürdürülmekteydi. Bu yöneticiler kendi militanlarının başka partilerle yerel olarak yakın ilişkide bulunmalarından rahatsız oluyorlardı. Onların gözünde böyle bir ilişki zaman içinde bu militanların partilerinden uzaklaşmaları sonucunu verecekti. Bu nedenle Ortak Sol tarihinde merkez yöneticilerin itmeleri dışında yerel örgütlerin aldıkları ortak eylem kararları bir elin parmakları ile sayılacak kadar azdır. Böyle bir ortamda, iki partinin yöneticileri birliği sona erdirmek kararı aldıklarında bu birliği devam ettirmek isteyenlerin elinde hiçbir kuruluş yapı, yerel örgüt yoktu.

Aslında bu tür bir birliğin geniş kitleler arasında oturmamasının nedenlerini Fransız sosyalist hareketinin tarihinde aramak gerekir. 1920 Tours kongresinde gerçekleşen kopma kitleler arasında uyumsuz bir ayrılık getirir. 1936'daki Halk Cephesinin yıkamadığı bu «sol içi düşmanlık», Sosyalist Parti'nin sempatanlarının «ilkel anti-komünizminin» yanında FKP sempatanlarının «ilkel anti-sosyalistliği»yle de daha uzlaşmaz duruma gelir.

¹ *International Herald Tribune*, 12 Nisan 1979.

² *International Herald Tribune*, 15 Nisan 1979.

³ Yani, 14 Nisan 1979.

⁴ Redhouse sözlüğü «animist» sözcüğü için şu karşılıkları veriyor:

a) bütün varlıkların ve evrenin bir ruh taşıdığına inanan doktrin,
b) varlıkların bedenlerinden ayrı olarak ruh sahibi oldukları inancı,
c) ruhun hayat ve sağlığın temel varlığı olduğuna inanma.